

Sanoilla on merkitystä

**Termikäsikirja lapseen kohdistuvan
seksuaaliväkivallan sanoittamiseen**

OHJAUS 8/2022

**Maria Rossi
Mika Pietilä
Merja-Maaria Oinas**

Ohjaus 8 · 2022

Sanoilla on merkitystä

Termikäsikirja lapseen kohdistuvan
seksuaaliväkivallan sanoittamiseen

Maria Rossi, Mika Pietilä, Merja-Maaria Oinas

Barnahus

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos

© Kirjoittaja(t) ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-858-3 (verkkojulkaisu)

ISSN 2323-4172 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-858-3>

Helsinki, 2022

Sisällys

1 Taustaa termikäsitteille.....	4
2 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ilmiönä.....	6
3 Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja houkuttelun käsitteitä ja termejä....	10
3.1 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta.....	10
3.2 Muita ilmaisuja lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta	11
3.2.1 Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset	11
3.2.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	11
3.2.3 Lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu ja riisto	12
3.3 Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin	12
3.3.1 Grooming	13
3.3.2 Lapsen seksuaalinen houkuttelu.....	13
4 Kuvamateriaaliin liittyviä käsitteitä ja termejä	14
4.1 Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali	14
4.1.1 Lasta seksuaalisesti esittävä materiaali	15
4.1.2 Lasta seksuaalisoiva materiaali	15
4.1.3 Seksuaalisella (kuva)materiaalilla kiristäminen.....	15
4.1.4 Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava, lasta esittävä materiaali	16
4.2 Englannin kielestä johdettuja muita termejä	16
4.2.1 Sexting	16
4.2.2 Nude	16
4.2.3 Itse tuotettu seksuaalissävytteinen kuvamateriaali	16
4.2.4 Capping	17
4.3 Ei suositeltavia termejä	17
5 Huoneentaulu	19
6 Seksuaaliväkivallan ehkäisy onnistuu yhteisillä toimintatavoilla	20
6.1 Osaaminen organisaatiossa.....	20
6.2 Ammattilaisten osaaminen	21
6.3 Keskeisimmät yhteistyökumppanit.....	22
6.4 Käytettävät termit	23
6.5 Toimintaohjeet	24
6.6 Mitä huomioida toiminnan suunnittelussa?.....	25
Lähteet.....	27

1 Taustaa termikäsikirjalle

Puhuttaessa lapsiin kohdistuvasta seksuaalisesta houkuttelusta, häirinnästä ja seksuaaliväkivallasta on tärkeää käyttää oikeaa käsitteistöä, joka kunnioittaa lapsen oikeuksia. Sanoilla luodaan mielikuvia ja rakennetaan yhteistä maailmankuvaa. Lapsen kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyvä käsitteistö ei ole yksiselitteistä, ja eri tilanteissa sekä yhteyksissä käytetään eri käsitteitä. (Greijer & Doek 2016, 19–20.)

Lasten oikeuksia suojelevat YK:n (Yhdistyneet Kansakunnat) lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen lait. Lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 34. artiklassa todetaan, että lapsilla on oikeus suojeluun seksuaaliväkivallalta (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60). Lapsi ei voi koskaan antaa suostumustaan aikuisen häneen kohdistamaan seksuaaliseen toimintaan, tai suostua olemaan mukana seksuaalisessa kontekstissa. Lapsen oikeutta tulla suojelluksi rikkoo myös se, että hänestä on julkisesti verkossa nähtävillä seksuaalisoitua tai seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuva- tai videomateriaalia.

Erityisesti digitaalisessa ympäristössä tapahtuvista lapsiin kohdistuvista seksuaalissävytteisistä teoista käytettävät käsitteet ja termit ovat erittäin merkityksellisiä. Ensinnäkin on tärkeää varmistaa, että kaikki toimijat ymmärtävät toisiaan ja toiseksi ymmärtävät, mistä ylipäättään puhutaan. Viranomaiset ovat sitoutuneet käyttämään lasta kunnioittavaa terminologiaa. Erityisesti eri viranomaisten käyttämiä termejä kuunnellaan ja niillä voidaan välittää viestiä. Rikosprosessissa käytettävät termit ja käsitteet määrittyvät lainsäädännön perusteella. Rikosprosessin ulkopuolella ammattilaisilla, asiantuntijoilla ja laajemmin myös medially on kuitenkin mahdollisuus valita eri tilanteissa käytettävät sanat.

Kansallisessa Barnahus-hankkeessa ja Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa (VANUPO) havaittiin tarve selkeyttää Suomessa käytettyä käsitteistöä, joka liittyy lapsiin kohdistuvaan houkutteluun, häirintään ja seksuaaliväkivaltaan. Työ aloitettiin Barnahus-hankkeessa vuodenvaihteessa 2020–2021 koostamalla käytössä olevat termit olemassa olevan lainsäädännön ja järjestöille järjestetyn rajatun lausuntokierroksen pohjalta.

Suomessa on parhaillaan käynnissä rikoslain seksuaalirikoksia koskevan 20 luvun kokonaisuudistus, jossa uudistetaan myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten säännökset. Oikeusministeriön asettama työryhmä valmisteli kokonaisuudistusta ja sen kesällä 2020 luovuttamaa mietintöä oli mahdollisuus kommentoida laajasti yleisellä lausuntokierroksella. Barnahus-hankkeessa poimittiin lausunnoista termistömuistioon ne osuudet, joissa oli kommentoitu tulevien säännösten nimikkeitä. (Eduskunnan kirjasto 2020; OMML 2020:9; OMML 2021:2.) Termistömuistio toimitettiin kesällä 2021 myös em. oikeusministeriön työryhmälle tiedoksi. Muistio toimitettiin myös Kotimaisten kielten keskukseseen, josta saatiin kielenhuol-

lon asiantuntijoilta kommentit työn alla olevaan käsitteistöön liittyen. Myös keväällä 2022 julkaistavassa Lanzaroten sopimuksen (yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan) toimeenpanosuunnitelmassa on huomioitu lapsen oikeuksia kunnioittavan terminologian merkitys.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on julkaissut vuonna 2020 väkivallasta ja sanastoasiantuntijoiden yhteistyössä laatiman sanaston, johon on laajasti koottu määritelmät ja suositukset väkivallan vastaisessa työssä käytettäville käsitteille. Jos väkivaltailmiön käsitteitä ei ole yhteisesti määritelty, emme välttämättä ymmärrä toisiamme, vaikka puhuisimme samasta asiasta. Sanaston tarkoituksena on tukea asiantuntijoita ja ammattilaisia keskustelemaan väkivallasta yhdenmukaisin termein ja jakamaan ymmärryksen siitä, mitä niillä tarkoitetaan. (Bildjuschkin ym. 2020, 3.)

Tämän termikäsikirjan tarkoitus on täydentää edellä mainittua väkivaltakäsitteiden sanastoa. Lisäyksenä väkivaltakäsitteiden sanastoon tässä termikäsikirjassa määritellään lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsitteet, erityisesti yhä yleisemmät verkkovälitteiset tekemuodot. Käsitteitä kuvaavien termien käytöstä annetaan myös suomenkieliset suositukset.

Terminologisessa sanastotyössä käsitteellä tarkoitetaan mielikuvaa, joka muodostuu ajateltaessa kyseistä ympäröivään maailmaan liittyvää asiaa (tämän käsikirjan kontekstissa lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan eri ilmenemismuotoja). Termit taas ovat käsitteille annettuja nimityksiä, joilla helpotetaan eri toimijoiden välistä viestintää ja ymmärrystä asiasta. Käsitteet voidaan myös sanallisesti kuvata eri määritelmin. (Sanastokeskus TSK ry 2020.)

Tässä käsikirjassa on pyritty terminologisen sanastotyön keinoin selvittämään ja selkiyttämään lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan erikoiskieltä ja laatimaan yhteiset suositukset niistä termeistä, joilla käsikirjaan valikoituihin käsitteisiin viitataan. Lukuun 3 ja 4 on nostettu sanastotyössä yläkäsitteiden kuvaamiseen valikoituneet termit perusteluineen. Jokaisen käsitteen alaluvuissa on määriteltynä myös muita termejä, joilla samaan käsitteeseen on viitattu. Käsikirjan 5. luku esittää kaikki sanastotyössä käsitellyt termit huoneentauluun koottuna sen mukaan, mitä niistä suositellaan käytettäväksi ja mitä ei. Viimeisessä luvussa annetaan suosituksia termien jalkauttamiseksi ja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan puheeksiottamiseksi eri organisaatioissa.

2 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ilmiönä

Seksuaaliväkivallassa loukataan henkilön itsemääräämisoikeutta ja oman seksuaalisuuden koskemattomuutta. Seksuaaliväkivaltaa voi tapahtua sekä kasvokkain että verkkovälitteisesti ja se voi sisältää erilaisia tekemuotoja (ks. tarkemmin luku 3). Lapsiin ja nuoriin kohdistuva seksuaaliväkivalta verkossa vaikuttaa lisääntyneen viimeisen kymmenen vuoden ajan. Teknologia kehittyä ja verkon välityksellä on mahdollista tavoittaa parilla klikkauksella kymmenittäin lapsia ja nuoria. Tämän seurauksena jopa satoja lapsia voi olla yhden tekijän uhreina.

Verkkovälitteisesti tapahtuvan väkivallan yhteydessä puhutaan yhä useammin myös käsitteellä digitaalinen väkivalta. Digitaalinen väkivalta on väkivaltaa, jossa toista ihmistä loukataan, kontrolloidaan, tarkkaillaan tai vahingoitetaan tietoa ja viestintäteknologian välityksellä. Teoissa hyödynnetään digitaalista teknologiaa, esimerkiksi pääte-, äly-, paikannus- ja muita vastaavia laitteita, ohjelmistoratkaisuja, sovelluksia ja pikaviestipalveluja. Digitaalinen väkivalta voi olla myös epäsuoraa, jolloin tekijä hyödyntää teoissaan esimerkiksi toisia henkilöitä, kuten yhteisiä lapsia. (THL 2022.)

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat vahvasti piilorikollisuutta. Euroopan komission raportissa (2020) arvioidaan, että joka viides lapsi Euroopassa joutuu seksuaaliväkivallan uhriksi. Lisäksi raportissa tuodaan esille, että ilmoitukset lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta Euroopan unionissa ovat räjähdysmäisesti nousseet. Vuonna 2010 ilmoitusten määrä oli 23 000 ja vuonna 2019 ilmoituksia tehtiin jo 725 000. Ilmoitukset sisälsivät noin kolme miljoonaa yksittäistä kuvaa tai videota lapsen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta. Samantapainen muutos ilmoitusten määrän kasvussa on nähtävissä myös maailmanlaajuisesti. (Euroopan komissio 2020, 1.)

Vuonna 2021 poliisille ilmoitettiin hieman yli 3100 lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikosta. Näistä lähes 850 liittyi lapsia esittävään kuvamateriaalin hallussapitoon tai levittämiseen. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrä oli pysynyt lähes samana edelliseen vuoteen verrattuna. (Poliisi.fi 2022.) On huomioitava, että poliisin tiedossa on vain murto-osa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikostapauksista. Pelko tai häpeä voi estää lasta kertomasta seksuaaliväkivallan kokemuksista ja tekemästä niistä rikosilmoitusta. Osassa tilanteissa ei välttämättä edes ymmärretä, että tapahtunut on rikos, sillä lapsiin ja nuoriin kohdistuvat seksuaaliset teot verkossa ovat muuttuneet niin arkipäiväisiksi.

Ajankohtaista tilannetta Suomessa lasten seksuaalisesta ahdistelusta, häirinnästä ja seksuaaliväkivallasta kartoitetaan joka toinen vuosi toteutettavalla valtakun-

nallisella Kouluterveyskyselyllä. Vuonna 2021 kyselyyn vastasi yhteensä 274 171 lasta. Suomessa lapsilta ja nuorilta on kysytty seksuaalisesta häirinnästä ja seksuaaliväkivallasta Kouluterveyskyselyissä vuodesta 2010 lähtien. Tässä esitellään syksyllä 2021 julkaistun kyselyn tuloksia. Tuloksissa on nähtävissä selkeä nousu lasten, erityisesti tyttöjen, kertomassa seksuaalisen häirinnän kokemuksissa aiempiin vuosiin verrattuna. (THL 2021.)

Yläkouluikäisistä (8- ja 9.-lk) ja toisen asteen (lukion 1. ja 2.-lk, ammatilliset oppilaitokset) tytöistä puolet vastanneista (48–50 %) oli kokenut kuluneen vuoden aikana häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua. Nousua on tapahtunut, sillä aiemmin tytöistä noin viidennes ja pojista 4–6 prosenttia ilmoitti kokeneensa seksuaalista häirintää (THL 2019). Perusopetuksen 4.–5.-luokkalaista tytöistä 10 prosenttia ja pojista 6 prosenttia oli kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana. Vuoden 2019 kyselyssä vastaavat luvut olivat 5 ja 4 prosenttia, joten selkeää kasvua oli tapahtunut myös alakouluikäisten tyttöjen kokemuksissa. (THL 2021.)

Eniten seksuaalista häirintää tapahtuu tulosten mukaan internetissä tai puhelimessa, mikä tuli esiin jo edellisten kouluterveyskyselyjen tuloksissa. Yläkoulussa ja toisella asteella opiskelevista tytöistä 40–42 prosenttia oli kokenut seksuaalista häirintää internetissä tai puhelimella, poikien vastaava luku oli 6–8 prosenttia. Seksuaaliväkivaltaa oli kokenut yläkoululaisista ja lukiolaisista tytöistä 13–15 prosenttia ja ammatillisen oppilaitoksen tytöistä 19 prosenttia. Poikien vastaava luku oli 3–5 prosenttia. (THL 2021.) Kasvua oli tapahtunut parin vuoden aikana, sillä tyttöjen osalta luvut olivat edellisenä tutkimusvuonna 10 ja 13 prosenttia (THL 2019).

Grooming lasten silmin -selvityksessä (2021) tulee esille lasten ja nuorten kokemana moniulotteinen ilmiö, jossa aikuinen pyrkii houkuttelemaan lapsen näennäiseen vapaaehtoiseen kanssakäymiseen päämääränä lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta netissä tai fyysisessä kontaktissa. Netissä tapahtuva lasten houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming) on maailmanlaajuisesti kasvava ongelma. Kyselyn tulokset vahvistivat havaintoa siitä, että seksuaalissävyytteinen viestittely on yleistä ja arkipäiväistä lasten keskuudessa.

Pelastakaa Lapset ry:n toteuttamaan verkkokyselyyn vastasi 1762 Suomessa asuvaa 11–17-vuotiasta lasta. Grooming lasten silmin -selvityksen mukaan 62 prosenttia lapsista kertoi, että heihin oli ollut netin välityksellä yhteydessä henkilö, jonka he tiesivät tai epäilivät olleen aikuinen tai lasta vähintään viisi vuotta vanhempi. Lapset myös saivat aikuisilta seksuaalissävyytteisiä viestejä viikoittain (17 %) tai vähintään kerran kuukaudessa (29 %). Tytöt saivat poikia useammin seksuaalissävyytteisiä yhteydenottoja aikuisilta. Suurin osa lapsista (70 %) kertoi, että tekijä oli lähettänyt itsestään kuvia ja keskustelu oli ollut alusta asti seksuaalissävyytteistä (66 %). (Juusola ym. 2021, 6, 29.)

Lapsista 82 prosenttia kertoi, ettei heillä ollut seksuaaliväkivaltakokemuksia netin ulkopuolelta. Netissä tapahtuva grooming sen sijaan oli yleistä. Tuloksissa lapset kuvasivat, miten heidän suhteensa groomingiin muuttui säikähdyksestä ja häpeästä kavereiden kanssa asialle naureskeluun. Selvityksessä todetaan, että seksuaalisävytteisten viestien tai alastonkuvien saaminen netissä oli lapsille jossain määrin normaalia, eivätkä he kokeneet sen juurikaan vaikuttavan heihin. Enemmistö lapsista oli kertonut kokemuksistaan ja heistä valtaosa ystävälle. Kolmasosa lapsista ei ollut kertonut kokemuksistaan kenellekään, koska ei kokenut grooming-kokemuksen olleen vakava. Lähes puolet vastanneista ei uskonut, että kertominen olisi auttanut. Selvityksen mukaan kokemuksista haluttaisiin kertoa nimettömästi netissä. (Juusola ym. 2021, 36–38.)

Grooming lasten silmin -selvityksen tulokset tukevat aiemman Pelastakaa Lasten toteuttaman selvityksen (2018) tuloksia, joissa kartoitettiin lasten kokemaa seksuaalista häirintää ja kiusaamista digitaalisessa mediassa. Tämän selvityksen pää-tulos on, että seksuaalinen häirintä digitaalisessa mediassa on 12–17-vuotiaiden lasten ja nuorten mukaan varsin yleistä. Tässä selvityksessä tuli myös esiin se, että lapset eivät kerro seksuaalisen häirinnän kokemuksistaan useinkaan aikuisille, vaan yleisin tapa toimia on blokata tekijä ja kertoa asiasta kaverille. (Pelastakaa Lapset 2018.) Pelastakaa Lasten selvitysten tulokset tukevat myös vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn tulosta siitä, ettei seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta kerrota juurikaan aikuisille (THL 2019).

Miten suojella lapsia seksuaaliväkivallalta ja vahvistaa heidän turvataitojaan?

Mobiililaitteiden käyttö aloitetaan yhä nuorempina ja verkossa vietetään yhä enemmän aikaa ilman aikuisten valvontaa, mikä altistaa lapset myös verkossa oleville uhille. Europolin IOCTA-julkaisussa (2021) tuodaan esille, että lapsiin kohdistuvan seksuaalista väkivaltaa todistavan kuvamateriaalin valmistaminen ja levittäminen on valtava ongelma. Yhtenä keskeisenä huolenaiheena tuotiin esille lasten itse tuotama seksuaalissävytteinen materiaali, jossa esiintyy lisääntyvässä määrin yhä nuorempia lapsia. Lasten houkuttelussa seksuaalisiin tarkoituksiin oli tarkasteltavana olleen vuoden aikana nähtävissä piikki erityisesti sosiaalisen median palveluissa ja pelialustoilla. (Europol 2021a, 25–27.)

Verkkovälitteisen seksuaalirikollisuuden laajuudesta kertoo osaltaan myös vuonna 2020 julkaistu tutkimus (Malin 2020), jossa tarkasteltiin käräjä- ja hovioikeuksien lainvoimaisia tuomioita lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Verkossa tapahtuneet rikokset muodostivat jo kuudesosan koko aineistosta ja neljäsosan perusmuotoisista lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä. Lisäksi lähes kolmasosassa koko aineiston tuomioista hyväksikäyttöä tapahtui ainakin osittain myös verkkovälitteisesti tai joidenkin viestimien välityksellä. (Malin 2020, 44–45.)

Vastuu lapsen kohdistetusta seksuaaliväkivallasta on aina tekijällä, koska on kyse aikuisen vallan väärinkäytöstä. Lapsi ei ikänsä vuoksi ole ikinä pätevä antamaan suostumustaan aikuisen seksuaalisiin tekoihin, jotka kohdistuvat häneen.

(Greijer & Doek 2016, 19–20.) Tapahtuipa seksuaaliväkivalta sitten verkossa tai fyysisessä kontaktissa, on aihe otettava puheeksi ja rohkaistava lapsia kertomaan vaikeistakin kokemuksista luotettavalle aikuiselle. Näin varmistetaan, että lapset pääsevät tarvitsemansa avun piiriin, ja tekijät joutuvat vastuuseen rikoksistaan.

Ennaltaehkäisevästä näkökulmasta on seksuaalikasvatuksen lisäksi tärkeää myös opettaa lapsille tunne- ja turvataitoja sekä digiturvataitoja. Näin lapset voivat muun muassa tunnistaa seksuaalista häirintää, houkuttelua ja uhkaavia tilanteita, sekä tietävät, miten toimia niitä kohdatessaan. Lapsille ja nuorille on tarjottava luotettavaa ja ikätasoisia tietoja seksuaalisuudesta ja siitä, miten seksuaaliväkivalta voi ilmetä. Seksuaalikasvatuksen lähtökohtana ovat seksuaalioikeudet ja niiden kunnioittaminen. Lasten ja nuorten on tiedettävä, että Suomen lakien mukaan jokaisella on oikeus koskemattomuuteen. Vastuu lapsen ja nuoren turvallisuudesta kuuluu kuitenkin aikuisille, joiden tulee sekä huolehtia lapseen kohdistuvien uhkien ennalta estämisestä, että lapsen opettamisesta tunnistamaan mahdolliset uhat ja toimimaan niitä kohdatessaan.

3 Lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja houkuttelun käsitteitä ja termejä

Tähän lukuun on koottu lapsen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja houkuttelun yläkäsitteet määritelmineen. Suositeltavat termit on nostettu alaotsikoiksi 3.1 lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja 3.3 lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin. Kummankin suositeltavan termin alle on kirjattu tämän yläkäsitteen suositukseen johtaneet perustelut. Lukuun 3.2 on koottu muita ilmaisuja lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja niiden tarkempia määritelmiä.

3.1 Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta

Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta -termiä suositellaan puhuttaessa ilmiöstä suomen kielellä. Lapsen kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa aikuinen käyttää lasta omiin seksuaalisiin tarkoituksiinsa tai tarpeisiinsa. Aikuinen saattaa käyttää valtaa, alistaa tai satuttaa lasta. Käsitteenä seksuaaliväkivalta sisältää niin fyysisiä kuin verkkovälitteisiäkin tekemuotoja, myös lapsen kohdistuvan seksuaalisen toiminnan kuvaamista, kuvamateriaalin jakamista ja sen levittämistä verkossa. (Greijer & Doek 2016, 19–20, 22–23; Tasa 2020, 31–32.)

Termiä ”seksuaaliväkivalta” suositellaan käyttämään termin ”seksuaalinen väkivalta” sijasta, sillä rikokseksi tai henkilön itsemääräämisoikeutta loukkaavaksi luettavan teon luonne voi olla seksuaalinen tekijälleen, mutta uhrille se ei ole sitä koskaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) väkivaltakäsitteiden sanastossa käsitettä ”lapsiin kohdistuva väkivalta” on kuvattu seuraavasti:

Väkivalta, joka kohdistuu lapsiin siten, että se aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa fyysisiä vammoja tai vaarantaa lapsen hyvinvoinnin, turvallisuuden, terveyden tai emotionaalisen kehityksen. (Bildjuschkin ym. 2020, 8.)

THL:n väkivaltakäsitteiden sanastossa kuvataan käsitettä ”seksuaalinen väkivalta, seksuaaliväkivalta” seuraavasti:

Väkivalta, joka ilmenee henkilön seksuaalisen koskemattomuuden tai itsemääräämisoikeuden tahallisenä loukkauksena. Termejä seksuaalinen väkivalta ja seksuaaliväkivalta voidaan käyttää toistensa synonyymeina. Molempien termien käytössä on kuitenkin syytä muistaa, että väkivallan kohteen näkökulmasta ei ole kyse seksuaalisesta teosta tai kokemuksesta.

Rikosoikeudellista termiä ”seksuaalinen hyväksikäyttö” ei suositeta käytettäväksi, koska se antaa virheellisen kuvan tässä määritellyn käsitteen sisällöstä. (Bildjuschkin ym. 2020, 9.)

3.2 Muita ilmaisuja lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta

3.2.1 Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Viranomaistoiminnassa tai rikosprosessiin liittyviin tekemuotoihin viitattaessa yläkäsitteenä voidaan käyttää myös lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset -termiä. Termi on yksinkertainen ja selvä, jos kuulijoille rikoksen tunnusmerkkiset ja niiden mukaiset teot ovat tuttuja.

3.2.2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Termiä ”lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö” ei suositella käytettäväksi yläkäsitteenä ilmiöön tai useisiin tekemuotoihin viitattaessa. Termi on käytettävä vain yksittäiseen rikoslain tunnusmerkistön täyttävään tekoon tai pykälään viitattaessa.

Kielitoimiston sanakirjassa termiä ”hyväksikäyttö” selitetään sanoilla hyödyntäminen tai käyttö, erityisesti moraalisesti tuomittavasta hyötymisestä tai muusta sellaisesta toiminnasta (Kielitoimisto 2021). Termiä on kritisoitu ennen kaikkea siitä syystä, ettei lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta tule kuvata lapsen ”käyttämisenä”, eikä siihen liity lapsen kannalta mitään ”hyvää”. Sanana ”hyväksikäyttö” häivyttää teon kohteen tai uhrin kokemuksen.

THL:n väkivaltakäsitteiden sanastossa alakäsite ”lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö” on kuvattu seuraavasti:

Seksuaalinen väkivalta, jossa lasta käytetään häntä vanhemman henkilön seksuaalisiin tarpeisiin tai tarpeeseen alistaa tai satuttaa lasta. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on käsitteenä ongelmallinen, koska teot ovat lapsille aina väkivaltaa. Teoissa on erityistä lapsen ja tekijän ikäero sekä lapsen kehitysvaihe. (Bildjuschkin ym. 2020, 9.)

3.2.3 Lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu ja riisto

Termin ”lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu ja riisto” käyttämistä yläkäsitteenä ei suositella, sillä se ei kata yhtä laajasti kaikkia tekemuotoja. Kaltoinkohtelu on kielitoimiston sanakirjan mukaan huonoa kohtelua, varsinkin henkistä tai fyysistä väkivaltaa tai laiminlyömistä (Kielitoimisto 2021). Termi ei kuitenkaan kuvaa lapsiin kohdistuneita tarkoituksellisia tekoja yhtä hyvin kuin nykykielessä ymmärrettävämpi ja selkeä lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta. Kaltoinkohtelu-termiä on kuvattu THL:n väkivaltakäsitteiden sanastossa seuraavasti:

Kaltoinkohtelu-termin käyttökonteksti on suomen kielessä väkivalta-termiä rajatumpi. Kaltoinkohtelua käytetään tilanteissa, joissa väkivalta ilmenee vastuu-, luottamus- tai valtasuhteessa heikommassa asemassa olevaa henkilöä, esim. lasta tai vanhusta kohtaan. Toisaalta kaltoinkohtelu on ainoa yleisesti käytetty käänös väkivaltaa laajemmalle englanninkieliselle termille maltreatment. (Bildjuschkin ym. 2020, 5.)

3.3 Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Lapsen houkutteleva tekijän seksuaalisiin tarkoituksiin on prosessi, jossa aikuinen tarkoituksellisesti houkuttelee lapsen näennäisesti vapaaehtoiseen kanssakäymiseen, tarkoituksenaan kohdistaa lapseen seksuaaliväkivaltaa (Greijer & Doek 2016, 51–52). Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin on osa lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa.

Lapsen houkutteleva tekijän seksuaalisiin tarkoituksiin voi viitata joko pitempiaikaiseen prosessiin, jossa tekijän tavoitteena on luoda tiivis suhde lapsen kanssa, tai houkutteleva voi olla nopeaa ja suoraa toimintaa, jossa ensikontakti ja tavoiteltu seksuaalinen toiminta tapahtuvat varsin lyhyellä aikavälillä. Digitaalinen ympäristö on tuonut mukanaan uusia tapoja lähestyä lapsia. (Tasa 2020, 32.)

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin -käsitteellä viitataan Suomessa joko lapsen houkuttelemiseen ilmiönä tai rikoslain yksittäiseen pykälään. Rikoslain pykälän tarkoittama lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin ei ole tunnusmerkistön mukaisesti vielä varsinaisesti seksuaalista toimintaa, vaan valmisteluun tekemistä, esimerkiksi lapseen tutustumista ja kontaktin luomista. Tekijällä on tausta-ajatuksena tai pyrkimyksenä oma seksuaalinen tarve tai toiminta, jota hän pyrkii lapseen kohdistamaan.

3.3.1 Grooming

Grooming tarkoittaa englanniksi lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Kielitoimiston sanakirjan mukaan groomingilla tarkoitetaan lapsen tai nuoren houkuttelemista seksuaaliseen toimintaan (Kielitoimisto 2021). Grooming on terminä yleistynyt Suomessakin, mutta vieraskielinen sana voi aiheuttaa asiaan perehtymättömille edelleen väärinymmärryksiä. Grooming on terminä hyvä ja käytettävä, kunhan se on tuttu ammattilaisille ja asiantuntijoille, jotka sitä käyttävät.

3.3.2 Lapsen seksuaalinen houkuttelu

Termiä lapsen seksuaalinen houkuttelu ei suositella käytettäväksi. Käytetyllä termillä ei haluta korostaa tekemisen seksuaalista luonnetta, vaan toiminnan tarkoitusta tekijän näkökulmasta, aikuisen lapsen kohdistamaa rikollista toimintaa, jolla on seksuaalinen tarkoitus.

4 Kuvamateriaaliin liittyviä käsitteitä ja termejä

Tähän lukuun on koottu alkuun lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin käsitteitä määritelmiseen. Käsitteissä erityisesti kuvamateriaaliin viitattaessa on erityisen tärkeää pyrkiä ymmärtämään lasta kunnioittavan termistön merkitys. Pornografiaan viittaavat käsitteet sekä suomeksi että englanniksi ovat vielä sitkeästi erityisesti median käytössä lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta keskusteltaessa.

Termi ”lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali” suositellaan käytettäväksi yläkäsitteenä kuvamateriaalista, jota avataan tarkemmin luvussa 4.1. Ilmiöt syntyvät ja leviävät verkkovälitteisesti digitaalisessa ympäristössä kansainvälisesti, joten luonnollisesti niitä kuvaavat termitkin ovat lähtökohtaisesti usein englanninkielisiä. Niitä määritellään tarkemmin luvussa 4.2, sillä kaikista ilmiöistä ei suomenkielisiä vastineita ole vielä laadittu, eikä välttämättä tulla laatimaan. Viimeiseksi lukuun 4.3 on koottu termit, joiden käyttöä suositellaan välttämään kokonaan niiden sisältämän asenteellisuuden vuoksi.

4.1 Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali

Termi ”lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaali” on valikoitunut pituudestaan huolimatta suosittelavaksi suomenkieliseksi vaihtoehdoksi käsitteen kuvaamiseen. Sillä tarkoitetaan laitonta kuva- tai videomateriaalia, jossa lapsi on seksuaaliväkivallan kohteena, alaston lapsi esitetään kuvassa seksuaalisella tavalla tai kuvan fokus kohdistuu lapsen genitaalialueeseen. Kuvamateriaali on yleensä tuotettu tyydyttämään aikuisen seksuaalisia tarpeita. (Tasa 2020, 33.)

Englanniksi tällaisesta laittomasta materiaalista käytetään termiä ”CSAM” (Child Sexual Abuse Material) tai ”CAM” (Child Abuse Material). On huomioitava, että lisäämällä termiin sana ”sexual” korostetaan, että kyseessä olevassa materiaalista lapsen kohdistuva väkivalta on luonteeltaan seksuaalista. Laajasti kaikkea lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin voidaan puolestaan viitata englanniksi termeillä ”CEM/CSEM” (Child Sexual Exploitation Material). (Greijer & Doek 2016, 40, 91.)

Kuvamateriaali voi olla muiden tekemä tallenne lapsen kohdistuneesta seksuaaliväkivallasta tai lapsen itsensä kuvaamia seksuaalissävytteisiä tapahtumia, jotka lapsi on tehnyt joko oma-aloitteisesti tai aikuisen ohjaamana. Kuva- tai videomate-

riiaali voi olla tallennettu lapsen tietämättä tai tietäen myös verkon välityksellä tapahtuneesta niin sanotusta livestreamista eli reaaliaikaisesta videoyhteydestä.

Lapsi voi olla kuvassa tai videossa yksin tai toisen lapsen/toisten lasten tai aikuisen/aikuisten kanssa. Väärinkäytettynä arkipäiväiset materiaalit lapsista saatetaan liittää pornografisen kuvamateriaalin yhteyteen, arkipäiväisiin kuviin saatetaan liittää seksuaalisia kommentteja tai kuvan fokus suunnata lapsen genitaalialueeseen. (Tasa 2020, 33.)

4.1.1 Lasta seksuaalisesti esittävä materiaali

Uudessa seksuaalirikoslain kokonaisuudistuksen ehdotuksessa kuvamateriaaliin liittyvien nimikkeiden nimeksi on ehdotettu lasta seksuaalisesti esittävä kuvamateriaali -termiä (Finlex.fi 2022). Termi on käsitteenä ymmärrettävämpi kuin aikaisemman rikoslain nimike ja sitä voidaan käyttää sellaisista kuvista, joissa lasta esitetään seksuaalisella tavalla; poseerauskuvat tai kuvat, joissa alaston lapsi on kuvattu seksuaalisesti esimerkiksi asettamalla kuvan fokus esimerkiksi lapsen sukuelimiin.

“Lasta seksuaalisesti esittävä materiaali” ei käsitteenä kuitenkaan kata kuvia, joissa lapsen kohdistuu kaikkein vakavimpia tekoja, kuten raiskaus tai muu fyysinen seksuaaliväkivalta. Kuva ei silloin pelkästään esitä lasta seksuaalisesti, jolloin tämä termi ei sovellu käytettäväksi ainakaan yläkäsitteenä kaikesta lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavasta kuvamateriaalista. Lastensuojelujärjestöt Suojellaan Lapsia ry ja Pelastakaa Lapset ry sekä Helsingin käräjäoikeus ovat myös kritisoineet sanojen ”seksuaalisesti esittävä” käyttöä termissä. (OMML 2021:2, 76–78.)

4.1.2 Lasta seksualisoiva materiaali

Vrt. edellinen, lasta seksuaalisesti esittävä materiaali. Termiä lasta seksualisoiva materiaali voidaan käyttää synonyyminä sille.

4.1.3 Seksuaalisella (kuva)materiaalilla kiristäminen

Termi viittaa seksuaalisilla kuvilla tai muulla materiaalilla kiristämiseen. Tekijä saattaa kiristää lasta tai nuorta lähettämään lisää kuva- tai videomateriaalia, osallistumaan seksuaaliseen toimintaan tai saadakseen rahaa tai muita hyödykkeitä. Teosta käytetään myös englannin kielistä termiä sextortion (sexual extortion). Tekijä saattaa uhkailla kuvamateriaalin levittämällä digitaalisen median eri alustoille tai lapsen lähipiirille tai tutuille. Seksuaalissävytteisillä kuvilla kiristäminen voi olla osa seksuaalisen houkuttelun prosessia. (Greijer & Doek 2016, 52–53.)

4.1.4 Sukupuolisiveellisyttä loukkaava, lasta esittävä materiaali

Tämänhetkisen rikoslain nimike sukupuolisiveellisyttä loukkaava, lasta esittävä materiaali ei ole missään vaiheessa vakiintunut käyttöön muutoin kuin kyseiseen rikoslain pykälään viitattaessa. Termi on pitkä, eikä sukupuolisiveellisyys ole tänä päivänä ajanmukainen käsite. Lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta loukkaa sen kohteena olevaa lasta, ei epämääräisesti määriteltyä yleistä sukupuolisiveellisyttä.

4.2 Englannin kielestä johdettuja muita termejä

4.2.1 Sexting

Sexting (seksiviestittely) tarkoittaa molemminpuolisesti suostumuksellista seksuaalissävyytteisten viestien, kuvien tai videoiden lähettämistä. Sextingiä tapahtuu erityisesti nuorten välisessä vuorovaikutuksessa, ja sillä tarkoitetaan täysin keskinäisessä yhteisymmärryksessä nuorten välillä tapahtuvaa toimintaa. (Greijer & Doek 2016, 44.) Sexting-viestit voivat sisältää esimerkiksi kuvia poseerauksesta puolialastomana tai alastomana (kts. seuraava alaotsikko ”nude”), seksuaalissävyytteisiä emojeita tai pyyntöjä seksuaalissävyytteisen kuvamateriaalin lähettämiseksi (Pelastakaa Lapset 2018, 5).

Aikuisen lapselle lähettämät seksuaalissävyytteiset viestit täyttävät rikoksen tunnusmerkistön, eikä niistä tästä syystä tule käyttää rikosta vähättelevää termiä ”sexting”. Toisen alastonkuvien tai seksuaalissävyytteisten kuvien edelleen lähettäminen tai jakaminen muille lupaa kysymättä on myös lasten ja nuorten taholta kiellettyä. Se on rikoksen tunnusmerkistön täyttävää toimintaa, jos tekijä on yli 15-vuotias. Näin ollen se, tai muukaan seksuaalissävyytteinen häirintä tai epäasiallinen käytös digitaalisessa mediassa ei kuulu käsitteen ”sexting” piiriin.

4.2.2 Nude

Englanninkielistä sanaa ”nude”, alaston, käytetään usein myös suomen kielessä kuvaamaan seksuaalissävyytteistä kuvaa, jonka myös lapsi tai nuori voi ottaa ja lähettää itsestään (kts. seuraava alaotsikko ”SGEM”). Englanniksi samasta käsitteestä voidaan käyttää myös määritelmää ”naked selfie”, alaston selfie-kuva.

4.2.3 Itse tuotettu seksuaalissävyytteinen kuvamateriaali

Lainvalvontaviranomaiset käyttävät rikosprosessissa todisteeksi päätyneistä ”nudekuvista” termiä ”itsetuotettu seksuaalissävyytteinen kuvamateriaali”, Self-Generated Explicit Material (SGEM) (Europol 2021b). Itse tuotetut seksuaalissävyytteiset kuvat tai videot voivat olla lapsen tai nuoren itse esimerkiksi älypuhelimella tai tabletilla

kuvaamia videoita, joissa lapsi poseeraa alasti tai vähäpukeisena, tai toimii seksuaalisella tavalla joko pyydettyinä tai omaehtoisesti.

Europolin viimeisimmän Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA 2021) -raportin mukaan lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa kuvamateriaalia käsittelevät järjestöt raportoivat, että jo kaksi kolmannelta todennetuista ilmoituksista koskee itse tuotettua seksuaalissävytteistä kuvamateriaalia (Europol 2021b). Alan suuri toimija Internet Watch Foundation kertoi vuoden 2020 raportissaan 77 prosentin kasvusta itsetuotetun seksuaalissävytteisen kuvamateriaalin osuudessa ja että 80 prosenttia kuvien lapsista oli 11–13-vuotiaita tyttöjä (IWF 2020).

4.2.4 Capping

Verkkovälitteisten lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tekotavat muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti. Reaaliaikainen videoyhteys, jonka välityksellä lapsi saadaan toimimaan seksuaalissävytteisesti tai seksuaalisesti, tai jossa kuvataan lapsen jonkun toisen kohdistamaa seksuaalirikosta, on ollut jo pitkään huolestuttava ilmiö. Nyt lapsista seksuaalisesti kiinnostuneet henkilöt ovat alkaneet tallentaa näitä videoyhteyksiä omalle laitteelleen usein kohteen sitä tietämättä. Tätä seksuaalissävytteisen videoyhteyden tallentamista kutsutaan termillä ”capping” (Europol 2021b).

4.3 Ei suositeltavia termejä

Seuraavan luvun huoneentaulun loppuksi on listattu termejä, joiden käyttämistä tulee välttää täysin.

- lapsipornografia
- lapsiprostituoitu
- lapsiseksi
- lapsiseksityöläinen

Termin ”lapsipornografia” käyttämistä suositellaan välttämään täysin. Lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ei ole viihteellinen kaupallisen pornografian muoto, eikä sitä sellaisena tulisi kuvata edes termin tasolla. Kuvissa tai videoissa lapsi, joka on raiskauksen tai muun aikuisen häneen kohdistaman seksuaalisen teon kohteena, ei ole näyttelijä. Lapsia esittävät kuvat eivät ole pornografiaa, vaan todistetaan rikoksesta, mistä syystä niihin tulee viitata asianmukaisesti lasta kunnioittavalla termistöllä.

Vanhoissa lakiteksteissä tai kansainvälisten ihmisoikeussopimusten pykälissä näkyy vielä pornografiaan viittaavia termejä, joita aiemmin on käytetty yleisemmin. Niitä ei ole kuitenkaan enää nykyisin sopivaa käyttää, ellei ole tarkoitus viitata spesifisti johonkin lakipykälään, jonka nimikkeessä termi vielä näkyy.

Suomen laissa osoitettu suojaikäraja 16 vuotta (joissain tapauksissa 18 vuotta) korostaa nyky-yhteiskunnassa määriteltyä ikää, jota nuoremmat lapset eivät voi antaa suostumustaan aikuiselle tai itseään selvästi vanhemmalle henkilölle minkäänlaiseseen seksuaaliseen toimintaan. Lapsi ei voi suostumuksellisesti harrastaa seksiä aikuisen kanssa, vaan lapsia tulisi suojella kaikelta heidän kehitystään vahingoittavalta seksuaaliselta toiminnalta, joten myös puheessa käytettävien termien tulisi heijastaa tätä. Tästä syystä termi “lapsiseksi” ei ole korrekki missään yhteydessä. Lapsi ei voi toimia omasta tahdostaan viihteelliseksi tarkoitettun pornografisen kuva- tai videomateriaalin mallina, työskennellä prostituoituna tai seksityöläisenä, joten nekään termit eivät kuvaa todellisuutta tai kunnioita lapsen oikeuksia millään tavalla. Sanat luovat todellisuutta ja käyttämillämme termeillä on merkitystä.

5 Huoneentaulu

Suosittelavia termejä:

- lapsen kohdistuva seksuaaliväkivalta
- lapsen kohdistuva seksuaalirikos
- lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin
- lasta seksualisoiva kuvamateriaali
- seksuaalisesti lasta esittävä kuvamateriaali
- lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava kuvamateriaali
- seksuaalissävyyteisellä (kuva)materiaalilla kiristäminen
- itsetuotettu seksuaalissävyytteinen (kuva)materiaali

Harkitse, missä yhteydessä käytät näitä:

- lapsen raiskaus
- lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö
- lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu
- lapsen seksuaalinen riisto
- lapsen seksuaalinen houkuttelu
- sexting
- capping
- nude
- grooming
- sextorsion
- CSAM child sexual abuse material
- CAM child abuse material
- CSEM child sexual exploitation material
- CSE child sexual exploitation

Älä käytä näitä:

- lapsipornografia
- lapsiprostituoitu
- lapsiseksi
- lapsiseksityöläinen

(pohjaten Rossi & Lehtinen, toim. 2022, 21).

6 Seksuaaliväkivallan ehkäisy onnistuu yhteisillä toimintatavoilla

Tähän lukuun on koottu tietoa, pohdittavia kysymyksiä ja vinkkejä kuinka ennaltaehkäistä eri tavoin lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan kysymykset ovat jokapäiväinen osa arkityötä esimerkiksi poliisissa. Sen sijaan monissa organisaatioissa seksuaaliväkivaltaan liittyvät tilanteet ja kysymykset voivat tulla eteen yllättäen, ilman ennakkovaroitusta. Tällöin herätään myös seksuaaliväkivaltaa ehkäiseviin toimiin.

Yleensä tyypillisin kysymys on “Mistä lähteä liikkeelle?” Tässä luvussa käydään läpi seksuaaliväkivallan ehkäisyyn liittyvien toimitatapojen suunnittelua ja siinä huomioitavia asioita. Aluksi tulee selvittää, miten omassa organisaatiossa tuetaan teeman käsittelyä ja millaisia muutoksia mahdollisesti edellytetään. Seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn liittyvät tiedot, taidot ja resurssit, sekä sitoutuminen seksuaaliväkivallan vastaiseen työhön vaihtelevat paljon eri organisaatioissa.

6.1 Osaaminen organisaatiossa

Organisaatiosta riippuen kehitettävää voi olla esimerkiksi toimintakulttuurissa, osaamisessa, asenteissa tai sitoutumisessa seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn. Aluksi on saatava kokonaiskuva tilanteesta, jotta sitä on mahdollista kehittää. (Lakso, Oinas & Pietilä, 2020, 87–88.) Haluttu muutos pitää pystyä kuvaamaan riittävän tarkasti, jotta tavoite on kaikille selvä ja voidaan ryhtyä toimenpiteisiin.

Seksuaaliväkivaltaa ehkäisevän työn on oltava suunnitelmallista, jos toimii lasten ja nuorten parissa. Seksuaalinen häirintä ja houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming) ovat yleisiä erityisesti verkossa. Jos lapsiin kohdistuvan väkivallan kysymykset eivät ole osa organisaation jokapäiväistä työtä, on tehtävä suunnitelma siihen, miten teemaa käsitellään aluksi työntekijöiden ja sen jälkeen lasten kanssa. Yhteisesti sovitut toimintatavat varmistavat, että työntekijät ovat omaksuneet samat periaatteet ja ymmärtävät keskeisimmät käsitteet. Tämä takaa kohtaamistyön laadun ja yhdenvertaisen kohtelun.

Seksuaaliväkivaltaan liittyvät teemat voivat tulla esille yllättäen ja suunnittelematta. Toimintaohjeet ja asian käsittely työyhteisössä ennen varsinaisia tilanteita antavat varmuutta työntekijälle käsitellä aihetta ja käyttää oikeita sanoja, kun kohdataan lapsi tai nuori. (Lakso, Oinas & Pietilä 2020, 87.) Lisäksi on huomioitava, että aiheen puheeksi ottaminen ja käsittely seksuaaliväkivaltaa ehkäisevästä näkökulmasta on tärkeä saada osaksi organisaation toimintaa.

Pohdittavaksi:

- Mitkä ovat tyypillisimmät työtilanteet, joissa lapsen kohtaamaan seksuaaliväkivaltaan liittyvä teema voi tulla yllättäen esiin?
- Millaisissa tilanteissa asian voi ottaa suunnitelmallisesti puheeksi ja käsittelyyn ennaltaehkäisevästä näkökulmasta?

6.2 Ammattilaisten osaaminen

Lasten ja nuorten parissa työtä tekevän ammattilaisen, esimerkiksi nuorisotyöntekijän, ei tarvitse olla seksuaali-, media- tai turvataitokasvatuksen asiantuntija tai tuntea yksityiskohtaisesti rikoslakia ottaakseen puheeksi seksuaaliväkivaltaan liittyviä teemoja. Ammattilaisen tulee kuitenkin perehtyä aiheeseen, jotta saa sitä kautta varmuutta ja rohkeutta ottaa seksuaaliväkivalta puheeksi ennaltaehkäisevästä näkökulmasta. (Lakso, Oinas & Pietilä 2020, 87.)

On huomioitava, että eri organisaatioissa, kuten perusopetuksessa, ikätasoinen seksuaalikasvatus on osa opetussuunnitelmaa. Varhaiskasvatuksessa on puolestaan kuntakohtaisia eroja siinä, miten turvataito- ja seksuaalikasvatusta toteutetaan. Usein seksuaalikasvatus tapahtuu kuitenkin arkipäiväisissä tilanteissa, joten jokaisella työntekijällä tulisi olla aiheesta perustiedot ja valmius käsitellä aihetta. Lisäksi työntekijän tulee tutkia omia tunteita, ajatuksia ja ennakkokäsityksiä, joita teeman parissa työskentely herättää. Käsittelemällä aihetta ja keskustelemalla kollegoiden kanssa varmistutaan, että oma suhtautuminen aiheesta puhumiseen ei tule yllätyksenä.

Pohdittavaksi:

- Millaista osaamista tyypillisimmissä työtilanteissa edellytetään?
- Millaista osaamista työyhteisöstä löytyy ja keneltä?
- Mistä aiheesta tarvitaan lisäkoulutusta tai täydennyskoulutusta? Kuka voi kouluttaa aiheesta?
- Millaisia ajatuksia ja tunteita tähän aiheeseen liittyvät teemat aiheuttavat? Onko niistä helppo vai vaikea puhua? Mitä käsitteitä on luonteva käyttää?

Vinkki:

Koordinaatti: Materiaalivinkit – Materialtips. Groomingin ennaltaehkäisy nuorisotyössä. Att identifiera och förebygga grooming i ungdomsarbete.

Saatavilla: www.koordinaatti.fi/grooming/materiaalivinkit

6.3 Keskeisimmät yhteistyökumppanit

Nuorten parissa ennaltaehkäisevää työtä tekevien on tärkeä tehdä monialaista ja moniammatillista yhteistyötä. Yhteistyön kautta saadaan tukea omaan työhön, konsultaatioapua, vinkkejä hyvistä menetelmistä, materiaaleista tai työkaluista. Nuorten parissa toimivien on tärkeä listata ylös oman työn kannalta keskeisimmät yhteistyökumppanit. Mitä paremmin eri yhteistyötahot tunnetaan, sitä helpompaa on toiminnan suunnittelu, avun pyytäminen ja nuorille suunnattujen toimintojen toteuttaminen yhteistyössä.

Yhteistyötahoja voivat olla esimerkiksi:

- Poliisi
- Nuorisotyö
- Sosiaalityö
- Koulujen oppilashuolto
- Terveystieteiden huolto
- Erikoissairaanhoidot
- Aiheen parissa toimivat järjestöt ja hankkeet
- Seri-tukikeskukset seksuaaliväkivaltaa kokeneille yli 16-vuotiaille.
(Lakso, Oinas & Pietilä 2020, 86.)

Pohdittavaksi:

- Ketkä ovat keskeisimmät yhteistyökumppanit alueellasi? Entä valtakunnallisesti?
- Keneltä voi kysyä neuvoa? Mistä saada tukea ja apua?

Vinkki:

Case-esimerkki: Helsingin nuorisopalveluiden yhteystietolista

- Helsingin kaupunki ja Nuorten Exit: Opas seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi nuorisotyössä (sivut 8–9).
Saatavilla: <https://nuortenexit.fi/ammattilaisille/materiaalipankki/>

6.4 Käytettävät termit

Jokaisen lasten parissa työskentelevän ammattilaisen tulee käyttää lapsen oikeuksia kunnioittavia termejä. Käytettävät termit eivät saa mitätöidä tai väheksyä tai tuoda virheellistä kuvaa lapseen kohdistuvasta rikoksesta. Kyseessä on lapseen kohdistuva seksuaaliväkivalta, ei viihde tai pornografinen sisältö. Lähtökohtana tulee olla lapsen suojeleminen, ja hänen oikeutensa tulla suojelluksi.

Ammattilaisten tulee perehtyä eri termien merkitykseen ja omaksua niiden käyttö osaksi omaa sanavarastoa ja viestintää. Tässä termikäsikirjassa suositellaan tiettyjen termien käyttöä ja joidenkin osalta pyydetään käyttämään harkintaa. Tiettyjä termejä ei tulisi käyttää lainkaan, kun puhutaan lapseen kohdistuvista seksuaaliväkivallan teoista. Termikäsikirjan huoneentaulussa on listattu suositeltavat termit ja sitä voi hyödyntää työyhteisöissä aiheeseen perehdyttäessä.

Pohdittavaksi:

- Miten lapsiin kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta puhutaan organisaatiossa?
- Miten seksuaaliväkivaltaan liittyvät keskeisimmät termit määritellään?
- Kenen vastuulla organisaatiossa on termien esittely, jotta kaikki varmasti käyttävät suositeltavia termejä?

Vinkit:

Huoneentaulu

- Suositeltavat termit on listattu tämän termikäsikirjan huoneentaulussa

Sananselityspeli

- Amnesty International: Puhutaan suostumuksesta. Toimintaideoita seksuaalioikeuksien toteutumisen ja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi (sivut 57–61)
Saataavilla: <https://www.amnesty.fi/mita-amnesty-tekee/ihmisoikeuskasvatus/oppimateriaalit/>

6.5 Toimintaohjeet

Lasten tai nuorten parissa toimivan ammattilaisen voi olla vaikea ennakoida yllättäviä tilanteita, joissa pitää käsitellä lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan liittyviä teemoja. Ennakkovalmistautuminen ja olemassa olevat toimintaohjeet ovat näissä tapauksissa erityisen tärkeitä. Näin varmistetaan, että kaikki toimivat yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti.

Pohdittavaksi:

- Miten toimitaan, jos lapsi kertoo seksuaaliväkivaltakokemuksesta?
- Miten toimitaan, jos lapsesta herää huoli?
- Miten aiheesta kysytään arkipäivän tilanteissa lasten tai nuorten kanssa? Miten aihe otetaan puheeksi?
- Mitä työntekijä sanoo ja tekee? Mitä sanoja tarkalleen ottaen käyttää?
- Mitä ei saisi missään tapauksessa tehdä? Mitä sanoja tai ilmaisuja ei saisi käyttää?
- Miten varmistetaan, että lapsi saa tarvitsemansa avun ja tuen?
- Kenelle ilmoitetaan?

Vinkit:

Toimintaohjeet

- Nuorten Exit: Toimintaohjeita ja tietoa ammattilaisille (sivut 24–25)
Saatavilla: <https://nuortenexit.fi/ammattilaisille/materiaalipankki/>

Miten toimia, jos nuori kertoo kokeneensa seksuaalista häirintää, seksuaaliväkivaltaa tai muuta sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa?

- Amnesty International: Puhutaan suostumuksesta. Toimintaideoita seksuaalioikeuksien toteutumisen ja suostumuskulttuurin vahvistamiseksi (sivu 20)
Saatavilla: <https://www.amnesty.fi/mita-amnesty-tekee/ihmisoikeuskasvatus/oppimateriaalit/>

Miten toimia, kun epäilet tai kohtaat seksuaalista kaltoinkohtelua?

- Helsingin kaupunki ja Nuorten Exit: Opas seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi nuorisotyössä (sivu 6)
Saatavilla: <https://nuortenexit.fi/ammattilaisille/materiaalipankki/>

Seksuaaliväkivallan tunnistaminen, oireilu, puheeksiotto ja nuoren tukeminen

- Koordinaatti (toim.): Kysy, kuuntele ja kohtaa -opas seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä (76–80)
Saatavilla: <https://koordinaatti.fi/fi/materiaalit/kysy-kohtaa-ja-kuuntele-opas>

6.6 Mitä huomioida toiminnan suunnittelussa?

Seksuaaliväkivaltaa ehkäisevää työtä voi tehdä lisäämällä ja jakamalla tutkittua ja oikeaa tietoa aiheesta. Ennaltaehkäisevä työ ei saa kuitenkaan olla kiinni yksittäisistä työntekijöistä tai jäädä irrallisiksi kampanjoiksi, joiden jälkeen aihe unohtuu. Jatkuvuus varmistetaan, kun seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn liittyvät teemat sisällytetään läpileikkaavaksi ja kiinteäksi osaksi nuorten parissa tehtävää työtä tai heille järjestettävää toimintaa. Tällä tavoin varmistetaan, että toiminnassa mukana olevilla nuorilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet saada tietoa aiheesta. (Lakso, Oinas & Pietilä 2020, 87.) Lisäksi on huomioitava, että aihetta voi käsitellä useasta eri näkökulmasta. Esimerkiksi vahvistamalla lasten mediataitoja, turvataitoja, omia rajoja (itsemääräämisoikeutta) tai lisäämällä tietoa seksuaalioikeuksista.

Pohdittavaksi:

- Miten vakuuttaa johto ja/tai työntekijät yhteisten toimintatapojen ja suunnitelmallisuuden tärkeydestä seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyssä?
- Mitä sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin edellyttää?
- Miten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn liittyvä suunnitelma viedään läpi organisaatiossa?
- Miten varmistetaan, että suunnitelmassa kuvataan riittävän tarkasti tavoitteet ja tehtävät sekä toteuttajien vastuut?
- Millaisia menetelmiä käytetään?

Vinkit:

Koordinaatti: Materiaalivinkit – Materialtips. Groomingin ennaltaehkäisy nuorisotyössä. Att identifiera och förebygga grooming i ungdomsarbete.

Saatavilla: www.koordinaatti.fi/grooming/materiaalivinkit

Nuorisotyö vahvistaa nuoren valmiuksia kohdata haasteita - Miten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy osaksi nuorisotyötä?

- Koordinaatti (toim.): Kysy, kohtaa ja kuuntele – Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä (sivut 84–94)

Saatavilla: <https://www.koordinaatti.fi/fi/materiaalit/kysy-kohtaa-ja-kuuntele-opas>

Oppaassa esitelty toimintaohjeiden suunnitteluprosessi on jaettu eri osa-alueisiin: valmistautumiseen, suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Lakso, Oinas & Pietilä, 2020, 86–90.) Oppaassa esitellään prosessi, jota helpottavat jokaiseen osa-alueeseen liittyvät lisäkysymykset. Prosessia voi soveltaa myös muuhun nuorten parissa tehtävään työhön.

Lyhyesti kuvattuna keskeisintä on tehdä **taustatyö** hyvin, sillä se luo perustan menestykselle toteutukselle. Tulee selvittää, mitä asioita pitää kehittää ja muuttaa. Taustatyön ja mahdollisten muutosten ja korjausten jälkeen ryhdytään rajaamaan keskeisin tavoite toiminnalle ja sovitaan konkreettiset toimenpiteet. Tässä vaiheessa tulee myös perehtyä aiheeseen ja kartoittaa sopivat menetelmät ja materiaalit. (Lakso, Oinas & Pietilä, 2020, 89.)

Suunnittelussa on tärkeää, että toiminnan tavoite kuvataan riittävän tarkasti. Tällä tavoin varmistetaan, että kaikki työyhteisössä tietävät tavoitteen, ja mitä se edellyttää kaikilta työyhteisön jäseniltä ja yksittäiseltä henkilöltä. Toimenpiteet kirjotetaan auki mahdollisimman konkreettisesti: toimenpiteen tavoite, käytetty menetelmä tai materiaali, kohderyhmä, aikataulu, vastuuhenkilö(t). (Lakso, Oinas & Pietilä, 2020, 90.)

Suunnitelman mukaiset toimenpiteet **toteutetaan** sovitussa aikataulussa. Hyvin suunnitteleamalla on varmistettu, että tämä osuus hoituu sujuvasti. Vastuuhenkilöt huolehtivat toimenpiteiden toteutuksesta sovitussa aikataulussa. Toteuttamisen jälkeen on keskeistä selvittää, miten asetetut tavoitteet saavutettiin, ja miten palautteet ja kehittämissuhteet huomioidaan tulevien toimenpiteiden suunnittelussa. Tulee sopia, miten toimintaa **arvioidaan** ja kehitetään ennen seuraavien toimenpiteiden suunnittelua ja toteuttamista. (Lakso, Oinas & Pietilä, 2020, 90.)

Lähteet

- Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J., & Siukola, R. Väikivaltakäsitteiden sanasto 2020. Työpäpaperi 2020_0001. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: 2019.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-211-6> (viitattu 6.3.2022).
- Eduskunnan kirjasto 2020. Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus 2020. Lakihankkeiden tietopaketti.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/seksuaalirikoksia-koskevan-rikoslain-20-luvun-kokonaisuudistus.aspx (viitattu 14.3.2022).
- Euroopan komissio 2020. EU strategy for a more effective fight against child sexual abuse 2020. :
https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-07/20200724_com-2020-607-commission-communication_en.pdf (viitattu 3.3.2022).
- Europol 2021a. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2021> (viitattu 18.2.2022).
- Europol 2021b. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2021, Publications Office of the European Union, Luxembourg
Internet Watch Foundation 2020 (IWF) The Annual Report 2020.
<https://annualreport2020.iwf.org.uk/trends> (viitattu 22.4.2022).
- Finlex.fi 2022. HE 13/2022. Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.
<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2022/20220013> (viitattu 6.3.2022).
- Greijer S., & Doek, J. 2016. Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse. ECPAT International.
<http://luxembourgguidelines.org/english-version/> (viitattu 3.3.2022).
- Juusola, A., Simola, T., Tasa, J., Karhu, E., & Sillfors, P. 2021. Grooming lasten silmin -selvitys 11–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.
<https://www.pelastakaa-lapset.fi/groominglastensilmin> (viitattu 22.2.2022).
- Kielitoimiston sanakirja 2021.
<https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi> (viitattu 18.2.2022).
- Lakso, S., Oinas, M.-M., & Pietilä, M. 2020. Nuorisotyö vahvistaa nuoren valmiuksia kohdata haasteita - Miten seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy osaksi nuorisotyötä? Teoksessa Oinas, M.-M., Pietilä, M., & Tuohino, V. (toim.), Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Oulun kaupunki, Koordinaatti.
<https://www.koordinaatti.fi/fi/materiaalit/kysy-kohtaa-ja-kuuntele-opas> (viitattu 9.3.2022).
- Malin, T. 2020. Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö. (Katsauksia; Nro 44/2020). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
<http://hdl.handle.net/10138/320556> (viitattu 14.3.2022).
- OMML 2021:2. Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus: Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:2.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-832-5> (viitattu 14.3.2022).
- OMML 2020:9. Rikoslain seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistus. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:9.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162356/OM_2020_9_ML.pdf (viitattu 14.3.2022).

Pelastakaa Lapset 2018. Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa.

https://pelastakaaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf (viitattu 13.4.2022).

Poliisi.fi 2022. Toimintaympäristöt ja tilastot. Analyysit ja rikollisuustilastot. Poliisin tulostietojärjestelmä PolStat.

<https://poliisi.fi/toimintaymparisto-ja-tilastot> (viitattu 14.3.2022).

Rossi, M., & Lehtinen, M. (toim.) 2022. Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Helsinki: Grano Oy.

<https://poliisi.fi/seksuaalirikokset> (viitattu 14.3.2022).

Sanastokeskus TSK ry 2020. Käsitä käsitteet, tartu termiin – perehdytys sanastotyön perusteisiin.

http://www.tsk.fi/tiedostot/kurssit/perehdytys_sanastotyohon.pdf?file=kurssit/perehdytys_sanastotyohon.pdf.
http://www.tsk.fi/tiedostot/kurssit/perehdytys_sanastotyohon.pdf?file=kurssit/perehdytys_sanastotyohon.pdf (viitattu 13.4.2022).

Tasa, J. 2020. Sanoilla on merkitystä – käsitteiden määrittelyä. Teoksessa Oinas, M.-M., Pietilä, M., & Tuohino, V. (toim.), Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Oulu: Oulun kaupunki, Koordinaatti.

<https://koordinaatti.fi/fi/materiaalit/kysy-kohtaa-ja-kuuntele-opas> (viitattu 18.2.2022).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2022. Väkivallan muodot.

<https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot> (viitattu 29.4.2022).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2021. Kouluterveyskyselyn 2021 tulokset.

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset> (viitattu 21.2.2022).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2019. Kouluterveyskyselyn 2019 tulokset.

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset> (viitattu 22.2.2022).

Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60.

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 (viitattu 13.3.2022).